

Wpływ filozofii Georga Wilhelma Hegla (1770 – 1831) na doktryny polityczno – prawne w Europie w XIX i XX w.

Wiek XIX to okres dynamicznego rozwoju nauki. Właściwie dopiero w tym stuleciu ukształtowała się nauka we współczesnym rozumieniu (towarzystwa, konferencje, czasopisma naukowe itp.). W stuleciu tym rozwijały się nauki przyrodnicze i techniczne, ale dynamiczny rozwój przeżywały także nauki humanistyczne, których podstawą jest filozofia. Do filozofii odwoływali się także twórcy doktryn politycznych i prawnych powstałych w XIX wieku. Szczególnie silny wpływ na kulturę europejską wywarła filozofia Georga Wilhelma Hegla. Według wybitnego historyka filozofii Władysława Tatarkiewicza filozofia G. W. Hegla (heglizm) wywierała decydujący wpływ na rozwój kultury europejskiej do roku 1830. W latach 1830 – 1860 heglizm ścierał się z nowymi prądami filozoficznymi, a po roku 1860 wpływ tej filozofii na życie intelektualne w Europie uległ radykalnemu zmniejszeniu.

1. Biografia, dorobek i główne założenia filozofii G. W. Hegla (1770 – 1831)

Wywodził się z niemieckiej rodziny urzędniczej. Początkowo zajmował się teologią. W 1801 r. podjął jednak problematykę filozoficzną. Wykładał na uniwersytetach w Jenie, Heidelbergu i Berlinie. Jego wykłady oraz dzieła cieszyły się ogromną popularnością zarówno w Niemczech jak i poza ich granicami. Był uważany za największy autorytet intelektualny swoich czasów. Zmarł u szczytu popularności. Do najwybitniejszych dzieł tego filozofa należą:

- Wykłady z filozofii dziejów;
- Fenomenologia ducha;
- Nauka logiki;
- Zasady filozofii prawa.

Stworzył rozbudowany system filozoficzny, obejmujący: logikę, filozofię przyrody i filozofię ducha. Filozofia Hegla ma charakter idealistyczny. Uważał, że myśl jest pierwotna, a rzeczy materialne są jej wytworami. Ponieważ myśl jest natury logicznej więc byt także jest natury logicznej. Byt jest zmienny, ulega ciągłym przemianom, lecz rozwój bytu podlega prawom logicznym. Hegel był przekonany, że poprzez prawa logiki można wyjaśnić wszystkie problemy naukowe. Wybitny filozof nie doceniał nauk przyrodniczych. Zdarzało mu się udowadniać drogą logicznego rozumowania tezy, które były następnie obalane poprzez badania

empiryczne (doświadczenia). Czynnikiem ten przyczynił się w znacznym stopniu do osłabienia wpływów filozofii G. W. Hegla na życie intelektualne Europy w drugiej połowie XIX w.

2. Filozofia państwa

Szczególny wpływ na europejską myśl polityczną i prawną wywarła heglowska filozofia państwa. G. W. Hegel uważał państwo za wytwór czynników ideowych, boską ideę istniejącą na Ziemi, ucieleśnienie wolności. Naród zorganizowany w państwo był dla niego największą ziemską potęgą. Takie postrzeganie państwa miało w XIX w. charakter nowatorski. We wcześniejszych rozważaniach filozoficznych państwo było traktowane na ogół jako twór konieczny, ale z natury niedoskonały. Hegel był skłonny przyznawać państwu cechy niemal boskie. Państwo miało prawo wymagać od jednostki całkowitego podporządkowania, ale jednostka nie mogła domagać się w zamian rekompensaty ponieważ podporządkowanie państwu było najwyższym obowiązkiem każdej jednostki. Nasze współczesne postrzeganie państwa i relacji między państwem a jednostką ma często charakter heglowski, z czego nie zawsze zdajemy sobie sprawę.

3. Filozofia dziejów

Znaczny wpływ na europejską myśl polityczną i prawną wywarła również heglowska filozofia dziejów. G. W. Hegel pojmował dzieje ludzkości jako rozwój idei, stopniowe kształtowanie się ducha świata w losach narodów. Podstawowym podmiotem heglowskiej filozofii dziejów były więc narody. Takie pojmowanie historii miało w XIX w. charakter nowatorski. Dotychczas podstawowym podmiotem historii były dynastie ewentualnie państwa. W ujęciu heglowskim własną historię mogły mieć także narody nie posiadające państwa. G. W. Hegel uważał, że w każdej epoce jakiś naród obejmuje „rząd duchów” i sprawuje go aż do wypełnienia swojej misji. W dotychczasowych dziejach ludzkości Hegel wyróżniał okresy: wschodni, grecki, rzymski i germański. Nasze współczesne pojmowanie historii ma często charakter heglowski, z czego nie zawsze zdajemy sobie sprawę.

4. Wpływ na doktryny polityczno – prawne

G. W. Hegel nie przejawiał dużego zainteresowania bieżącym życiem politycznym. W młodości był entuzjastą rewolucji francuskiej, ale zraził się do niej. Zwrócił się w kierunku konserwatyzmu. Pod koniec życia był nawet uważany za oficjalnego filozofa konserwatywnej monarchii pruskiej. Filozofia G. W. Hegla nie była jednak całkowicie zbieżna z założeniami ideologii konserwatywnej. Wierzył w postęp i podkreślał nieuchronność zmian społecznych.

Filozofia dziejów G. W. Hegla wpłynęła na nacjonalizm niemiecki, a także na inne nacjonalizmy europejskie. Niewątpliwie jednak największy wpływ wywarła filozofia G. W. Hegla na marksizm. Zarówno Karol Marks (1818 – 1883) jak i Fryderyk Engels (1820 – 1895) byli w młodości zwolennikami filozofii G. W. Hegla. W okresie późniejszym odcięli się od heglizmu, lecz wpływ niewątpliwie pozostał. Marksizm przejął wiele elementów heglizmu, lecz nadał im charakter materialistyczny.